

פרשת כי תצא | הרב אליעזר קשת'אל

חומרת עוון לשון הרע

זכירת מעשה עמלק וזכירת מעשה מרים

פרשת כי תצא היא פרשה עמוסה מאוד. היא מלאה וגדושה במצוות. יש בפרשה המון פרטים בנושאים שונים בחיים. פרשת כי תצא היא המקור לקידושין ולגירושין, לייבום ולחליצה, לשילוח הקן ולדיני ככלאיים, לדיני ציצית וללא תחסום שור בדישו, לדיני פועלים ולדיני משכון, לדיני הלוואות ולדיני ריבית, לציווי לא לרמות במשקל ולבן סורר ומורה ועוד הרבה נושאים שונים. אין פרשה בתורה עם כל כך הרבה מצוות כמו הפרשה הזו.

הפרשה מסתיימת בפסוקים מוכרים מאוד¹:

"זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק בְּיַדְּךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:"

הפרשה מסיימת בציווי לזכור את האויב הגדול, מי שהציק ואיים על עם ישראל. מי שרב עם בני ישראל ללא סיבה הגיונית. אבל אם נסתכל היטב בפרשה, נראה שהתורה בוחרת בפסוק כמעט זהה בשביל לדבר על אויב אחר²:

"זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם בְּיַדְּךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:"

הפסוקים האלו יותר מדי דומים, ממש אותה לשון. זה לא במקרה שהתורה מסמיכה לשונית את אותם מילים ממש. זה בולט מאוד עד כדי כך שהרמב"ן בפירושו לתורה בפרשתנו משווה בין ה'זכור' הזה ל'זכור' הזה מפני שברור מהפסוקים שצריך לעשות כך. למרות שהיה מקום להבדיל בין המקרים מפני שעמלק הוא אויב רשע מחוץ לעם ישראל ומרים היא נביאה צדיקה שטעתה פעם אחת וקיבלה על כך צרעת³.

כיצד התורה משווה את שני המקרים האלו מבחינה לשונית וכיצד לדעת הרמב"ן התורה משווה את המקרים האלו גם במשמעות ההלכתית שלהם?

יש מצווה על פי הרמב"ן ללמד לדורות את רשעותו של עמלק ומה הוא עשה לעם ישראל בצאתם ממצרים. מכאן, צריך לעשות אותו דבר עם מרים, יש מצווה לספר ולדבר על זה מדור לדור על כך שמרים הייתה מצורעת. זה לא יפה להשוות בין עמלק למרים, אז למה התורה עושה את זה?

הרמב"ן אומר שהסיפור של מרים הוא סיפור חמור כל כך ומאוד חשוב וקריטי שאנו מוכנים לשלם את המחיר להשוואה הזו. יש נושאים שהם בנפשנו, הם קודש הקודשים שלנו. בנושאים האלו יש אותה חומרה כמו בהתייחסות לעמלק. הנושא החמור מכל עד כדי השוואה למצוות מחיית עמלק הוא איסור לשון הרע.

¹ ספר דברים, פרק כ"ה, פסוק י"ז.

² ספר דברים, פרק כ"ד, פסוק ט'.

³ ספר במדבר, פרשת בהעלותך.

פגיעה באחוה

לפני הפסוק המצווה על זכירת לשון הרע של מרים התורה מוסיפה פסוק נוסף:

"הַשְׁמֵר בְּנֶגַע הַצְרַעַת לְשֹׁמֵר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֶוּ אֶתְכֶם הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם"

מרים קיבלה את נגע הצרעת. בפשט הפסוק מבינים שההלכה היא שאם לאדם יש צרעת אסור לו לחתוך את הנגע עם הצרעת. אבל לפי הרמב"ן, הציווי בפסוק הוא לעשות פעולות מנע בשביל לא להגיע למצב שיש לך צרעת בכלל. כלומר, להישמר מלשון הרע.

צריך לזכור מה שקרה למרים, למרות שהיא סך הכל דיברה באח שלה שהיא אוהבת- משה. זו טעות כל כך נוראית ואיומה שצריך לזכור אותה לדורות ולדבר על כך מאב לבן כמו מצוות זכירת עמלק. עמלק הוא האויב החיצוני, אך לא פחות מכך יש את האויב הפנימי- לשון הרע. האויב הפנימי שנקרא לשון הרע הוא לא פחות מסוכן מהאויב החיצוני שנקרא עמלק.

קודם כל, הסיבה שלשון הרע ממש מסוכן היא בגלל האחוה. כשאדם מדבר לשון הרע על חברו, הוא פוגע באחוה הלאומית. הוא פוגע ברעיון שכל עם ישראל אחים, שכולנו איש אחד. אחווה זה דבר קדוש. מה יותר קדוש מברית אחים? זה נכון במיוחד כשנכנסים לשערי ארץ ישראל. עוד רגע עם ישראל יצור חברה ישראלית מגובשת התלויה מאוד באחוה. כל כך הרבה מצוות של אחווה שיש לנו בפרשת השבוע: השבת אבדה, לא לקחת ריבית, ייבום וכו'.

לשון הרע הורס את האחוה. הוא מפרק, מבדיל, מסכסך, יוצר סטיגמות ומריבות מיותרות. הוא עושה המון נזק.

הלבן הטהור מבלבל

מהפסוק 'הישמר בנגע הצרעת' לומדים שלשון הרע קשור בנגע הצרעת. נגע צרעת נראה שונה- הגוף הופך להיות לבן. מרים קיבלה את נגע הצרעת ומשה רבינו רואה אותה והיא נראית לו כאילו היא מתה, היא לבנה. מצורע חשוב כמת. אבל, נגע הצרעת מאוד לבן עד שהוא נראה כשלג, שמזכיר משהו טהור⁵:

"אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ולבנו"

נגע הצרעת נראה כדבר הכי לבן וטהור בעולם. לשון הרע מתחיל ממקום מאוד בעייתי. הוא מתחיל ממקום שבו הוא חושב שהוא טהור- הוא מסתכל על עצמו ואומר שלבן זה טוב. כשאדם מדמיין לעצמו שהוא טוב ומושלם, הוא מרשה לעצמו לסמן את כל הבעיות של האחרים, במה כל אחד לא בסדר, במה הוא לא טוב וכו'. רק במקום של מחשבה שאני טהור ולבן אפשר להגיע למצב שבו זורקים בוץ על האחרים. אם אדם היה מודה בחסרונותיו, הוא לא היה מתעסק בחסרונותיהם של האחרים.

מעבר לנזק החברתי שלשון הרע יוצר, הוא יוצר נזק פנימי אדיר ואישי. הוא מסיט את האדם ממאמצי התיקון האישיים. הגר"א היה אומר שלשון הרע הוא המכשול הכי גדול מעשיית תשובה. אם אדם המדבר לשון הרע

⁴ ספר דברים, פרק כ"ד, פסוק ח'.

⁵ ספר ישעיה, פרק א', פסוק י"ח.

האש שלו מוסטת החוצה. אם הוא רוצה להיות בעל תשובה, אסור לו לעסוק באחרים. תמיד יש מה לתקן בעצמך.

צריך להישמר ולא להגיע למקום של צרעת, של לשון הרע. זה עמלק פנימי המפריד בתוך העם ומזנב את העם מבפנים. צריך להסתכל רק למקום שאחרים לא בסדר. רש"י מדגיש שהצרעת מגיעה מלשון הרע:

"עשה ה' אלהיך למרים. אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת, אל תספר לשון הרע"

התרגלות לריקבון

אבל יותר מזה, לשון הרע לא רק צובע אותנו בלבן ואת אחרים בשחור, לשון הרע מרגיל אותנו להתעניין בדברים שליליים. אדם המדבר דברים רעים מתרגל להימשך לדיבורים מהסוג הזה והוא מחפש אותם. אדם המתרגל לשמוע מה קרה לאחרים, הוא נמשך לסוג הדיבור הזה. העיניים שלו מחפשות את הרוע, הוא נהיה עם עין רעה. לשון הרע מושך את האדם להתעסק עם זה.

זבוב נמשך לפסולת ולריקבון. זבוב משול לחטא נורא ואיום. טורדני, מעיק ומציק. הזבוב נמשך למקום הבעייתי ויוצר סביבו המולה ורעש טורדניים. הכל סביב הזבוב לא טוב, רק ריקבון. הייתה פעם עבודה זרה שנקראה 'בעל זבוב'. להיות זבוב כזה קטן שמחפש את הפסולת, עושה רעש וקורא לרוע של החברים.

לשון הרע לא בונה טוב בנפש ולא בונה עין טובה, רצונות טובים וחס חיובי. לשון הרע מייצג את עמלק. כשמדברים לשון הרע אי אפשר להיכנס לארץ.

כוח הדיבור

אם נסתכל בפרשת בהעלותך כשמרים דיברה במשה, נראה דבר חדש⁷:

"וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמַשְׁחָה עַל אֲדֹת הָאִשָּׁה הַכַּשִּׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כַּשִּׁית לָקַח:"

לשון הרע לא רק מרגיל אותנו לחפש את הבעייתי. יש כאן פגיעה בכוח הדיבור. הקדוש ברוך הוא נתן לנו את הכוח לדבר, זאת ההגדרה שלנו כבני אדם. **אונקלוס** מתרגם את המילים 'נפש חיה'⁸:

"וַנְּפַח בְּאַפּוֹהֵי נְשַׁמְתָּא דְחַיֵּי וַחַוַּת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְא:"

רש"י מפרש⁹ שכשהאדם נהיה חי, ניתנה לו דעה ודיבור. מה זה הדיבור? עוד זמן מה נגיע לראש השנה והאר"י הקדוש תיקן לנו לומר לפני תקיעות השופר מזמור בתהלים¹⁰:

"יְדַבֵּר עַמִּים תַּחֲתֵינוּ וְלְאִמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ:"

⁶ רש"י, ספר דברים, פרק כ"ד, פסוק ט'.

⁷ ספר במדבר, פרק ע"ב, פסוק א'.

⁸ אונקלוס, ספר בראשית, פרק ב', פסוק ז'.

⁹ רש"י, ספר בראשית, פרק ב', פסוק ז'.

¹⁰ ספר תהילים, פרק מ"ז, פסוק ד'.

אבן עזרא אומר ש'דבר' זה להנהיג. דיבור זאת הנהגה. ההנהגה שלנו נמצאת בעולם הדיבור שלנו. אנו רואים שמנהיג, אפילו מנהיג קטן, צריך לדבר. בכוח דיבורו הוא מוליך אחריו אנשים ויוצר תהליכים.

הדיבור לא רק מאפשר לאדם לנהל סביבו, אלא לנהל את עצמו. כשאנו מדברים, כל דיבור שלנו הוא חלק מהניהול העצמי של הנפש שלנו. דיבור זה לא רק אירוע כלפי חוץ אלא זה אירוע פנימי. כשאדם אומר מילים טובות הוא מנהל את החיים שלו. כשאדם אומר מילים לא טובות, כל התנהלות החיים שלו מושפעת מזה, מפני שהדיבור הוא כוח הניהול של החיים. כך הנפש שלנו מתנהלת ומתעצבת. היא נבנית על ידי אמרי פינו.

הרב קוק כותב¹¹ שהדיבור מעצב את האישיות פנימה. כל אחד מאיתנו רוצה לבנות את האישיות שלנו. עיקר בניין האישיות נעשה על ידי מה שהאדם מוציא מהפה. המילה גואלת ובונה ומצמיחה את עצמך, יוצרת את האישיות שלך, קודם כל לטוב. הקדוש ברוך הוא רוצה שכולנו נעצב את האישיות שלנו, ולכן הוא ציווה אותנו¹²:

"וּשְׁנַתֶּם לְבַיְתְּךָ וְדַבַּרְתָּ בְּסֵבִיבְךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתֶּךָ בְּדַרְךָ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ:"

המצווה המרכזית בעם ישראל היא לדבר דברי תורה. הדיבור בדברי תורה בונה אותנו פנימה ומעצב את האישיות שלנו. כשאדם מדבר בתפילה משהו קורה לאישיות שלו. כך נוכל להבין דבר משמעותי שאנו הולכים לקראתו. **הרמב"ם** כותב¹³ שעיקר מצוות התשובה היא להתוודות בפה:

"וְכָל הַמְרָבָה לְהַתְּוֹדוֹת וּמֵאֲרִיךְ בְּעֵינָיו זֶה חֲרִי זֶה מְשַׁבַּח"

יום הכיפורים מגיע, ואני רוצה לעשות תשובה, אני כל היום מדבר בשביל זה. מוסיפים תפילה ועשרה וידויים. הפה עושה את הכל. זה שאדם אומר בפה שהוא מתחרט ושהוא רוצה להיות מישוהו אחר, זה מתקן אותו.

הפה מעצב את האישיות, בלימוד תורה, בווידי ובתפילה. ואין כמו לשון הרע כדי להרוס את כל המפעל הזה. דיבור שלילי של לשון הרע מפרק את האישיות ומנהיג אותה למקומות חשוכים. אי אפשר באותו כוח לעשות שתי זרמים כל כך הפוכים ושונים.

שכינה במקום ללא לשון הרע

בישיבת מרכז הרב הרצל¹⁴ היה אומר שאין כפייה דתית חוץ מללמוד שמירת הלשון. אם אדם ילמד שמירת הלשון כל השאר יגיע לבד- כל התורה, המצוות והמידות. זה המפתח והשורש של הכל.

לפעמים באים לרב קשתיאל חתנים בערב חופתם ומבקשים טיפ לחיי נישואים. אם הם יקפידו על שמירת הלשון הקדוש ברוך הוא ייכנס לבית שלהם ויבנה להם אותנו. הרי האדם ואשתו לא בונים את הבית אלא הקדוש ברוך הוא.

בהמשך הפרשה יש תיאור של מחנה צבאי בעם ישראל¹⁴:

"כִּי תֵצֵא מִחֲנֵה עַל אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מְכַל דְּבַר רָע:"

¹¹ עולת ראייה ב', תהילים, מזמור י"ט.

¹² ספר דברים, פרק ו', פסוק ז'.

¹³ ספר המדע, הלכות תשובה, פרק א', הלכה א'.

¹⁴ ספר דברים, פרק כ"ג, פסוק י'.

דבר זה דיבור. צריך להישמר מדיבור רע. אם אנו רוצים שכינה בבית, שכינה במחנה, שה' יתהלך בקרב המחנה שלנו ויעזור לנו להכניע את האויבים שלנו, יעזור לחיילים לחזור מהקרב, צריך להקפיד על שמירת הלשון.

כששומרים על הלשון הקדוש ברוך הוא יכול להיכנס. הגמרא אומרת¹⁵ שאפילו אם כל עם ישראל עובדים עבודה זרה אבל שומרים על שמירת הלשון, הקדוש ברוך הוא עוזר להם במלחמות ודואג שכל החיילים יחזרו הביתה בשלום.

זה הסמל הלאומי שלנו. בזה תלויה כל השראת השכינה בעם. כל מאמצי התשובה האישיים, עולם התפילה, לימוד התורה, כל המערכות הלאומיות והמחנה הצבאי. זה הנושא של פרשת השבוע שלנו. כשאדם מתרגל לשמירת הלשון, הוא מתרגל לשמירה עצמית. הוא מדייק במילים ומסנן את דבריו. כשאדם מסנן את המילים שלו הוא מסנן את האישיות שלו. כשהוא בורר את המילים הוא בורר את הנפש.

אדם המקפיד על שמירת הלשון מפיץ סביבו טהרה וריח טוב. הוא אף פעם לא ירכל על אחרים. אפשר לדבר עם האדם הזה בחופשיות והוא לא יגלה את הסודות שלך לאף אחד. אפשר לחשוף בפניו את החולשות שלך ואתה יודע שהוא לא יגיד על זה כלום ולא ישתמש בזה כנגדך. זה אדם היוצר אמון וחברות אמיצה וכנה. היחסים שלו יותר פתוחים. הוא לא שייך לאף חבורה, הוא לא שומע דברים רעים וזה לא מעניין אותו. הוא לא מגרד בפצעים הכואבים על אף אחד. הוא משרה סביבו אווירה טובה. הוא נותן הרבה ברכה חברתית בכך שהוא לא מוכן לשמוע דברים שליליים. הפרשה רומזת לכך¹⁶:

"וַיִּתֵּן תְּהִיָּה לָךְ עַל אֲזַנְךָ"

הגמרא אומרת¹⁷ שצריך לשים יתד על האוזן. האצבע של האדם היא כמו יתד שצריכה להיכנס לאוזן ולסתום אותה כשהיא שומעת דבר רע. **החפץ חיים** אומר שזה נכון כל השבוע ופי כמה וכמה בשבת¹⁸:

"אם תשוב משבת רגלך עשות חפציה ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד"

וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר:

צריך שלא יהיה דיבורך בשבת כדיבורך בחול. דיבורים של שבת זה שקט ושלווה. גם אם כל השבוע לפעמים מדברים, בשבת אין לזה מקום. זה יחסית יותר אפשרי בשבת מפני שאין אמצעי תקשורת, אבל יש אמצעים כתובים שגם אותם צריך לכבות. גם שם יש הרבה לשון הרע מיותר לגמרי.

כשאנשים נפגשים בשבת לאחר שהם לא ראו אחד את השני כל השבוע, צריך להקפיד לא לדבר לשון הרע, רק מילים טובות. צריך לשמוע אחד את השני, דברים נעימים. צריך לסנן את האוזניים ואת הדיבור בשבת. להקפיד כל השבוע, ובמיוחד בשבת. להקפיד בכל ארץ ישראל, ובמיוחד במחנה צבאי.

מי שמתגבר ושומר על לשונו למרות שממש מדגדג לו לדבר, מי שממש שומר על אזנו, אי אפשר לתאר איזה ברכה יש לנפשו, לאישיותו, לכלל ישראל ולעולם כולו. בקשותיו נשמעות, מילותיו נקבעות, תורתו עושה פירות.

¹⁵ מסכת ערכין.

¹⁶ ספר דברים, פרק כ"ג, פסוק י"ד.

¹⁷ מסכת כתובות, דף ה'.

¹⁸ ספר ישעיה, פרק נ"ח, פסוק י"ג.

אנחנו צריכים תפילות והכנה גדולה ביותר שמחכה לנו לקראת ימי הסליחות והרחמים. הרצ"ה היה אומר שהתפילות הגדולות של ראש השנה ויום הכיפורים, זה דבר ראשון שמירת הלשון. לא סתם התפילה נפתחת בפסוק¹⁹:

"אֲדַנּוּ שְׁפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יגִיד תְּהִלָּתֶךָ:"

¹⁹ ספר תהילים, פרק נ"א, פסוק י"ז.